

КОМПОНЕНТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ, ЕТАПИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ

Викладач вищого навчального закладу (ВНЗ) є ключовою фігурою в навчально-виховному процесі, йому належить стратегічна роль у розвитку особистості спеціаліста в ході професійної підготовки. Якість навчально-виховного процесу у ВНЗ значною мірою залежить від професійного рівня і педагогічної майстерності викладача. Згідно з абз. 1 ст. 51 роз. VIII Закону України „Про вищу освіту” № 2984-III від 17.01.2002 р. викладач зобов’язаний „постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію (для науково-педагогічних працівників)”.

Педагогічна майстерність викладача являє собою синтез наукових знань, організаційно-методичного мистецтва і його особистих властивостей і якостей – гуманістичної спрямованості, професійної компетенції, педагогічної здібності, педагогічної техніки, розуму, почуттів, волі, характеру, здатності тощо.

Основними критеріями педагогічної майстерності викладача вважаються: певна система і послідовність у навчальній роботі; результати засвоєння навчального матеріалу студентами; визнання ділового авторитету викладача кафедральним колективом і студентами; уміння узагальнювати і кваліфіковано вести методичну роботу.

До компонентів, з яких складається педагогічна майстерність і які забезпечують високий ідейний, науковий і методичний рівень занять, можна віднести наступні: глибоке розуміння цілей і завдань навчання і виховання студентів; глибоке знання теорії, висока переконливість, єдність знань, переконань і дій; висока особиста відповідальність за якість навчання і виховання, постійна робота з підвищення рівня проведених занять, щира любов і повага до студентів, прагнення передати їм свої знання й особистий досвід; глибоке, на рівні останніх досягнень науки, знання матеріалу навчальної дисципліни, яка викладається; глибоке знання теорії педагогіки і психології,

постійне слідування принципам навчання і виховання у ВНЗ й спираючись на них у своїй практичній діяльності; вміння обирати методику викладання навчальної дисципліни, що найбільш повно забезпечує досягнення цілей і виконання завдань навчання і виховання, оптимально планувати проведення кожного заняття і готуватися до нього з урахуванням конкретного складу студентів; вміння захоплююче і доступно викладати навчальний матеріал, ефективно керувати процесом навчання і виховання, висока культура мови (в єдності з іншими елементами ораторського мистецтва); вміння раціонально використовувати класну дошку, наочні навчальні приладдя і технічні засоби; педагогічний такт і неухильне дотримання положень етики при проведенні занять, висока загальна й особиста культура поведінки; вміння глибоко і самокритично аналізувати проведені заняття, виявляти причини помилок і недоліків, робити з цього правильні висновки.

Поняття “особистість” містить у собі також специфіку характеру. Переважними рисами характеру досвідченого педагога є: цілеспрямованість, що породжує творчу активність; наполегливість, що виражається в неухильному прагненні й умінні послідовно домагатися точного виконання своїх вимог; терплячість – готовність пояснювати і вислухувати без роздратування, урівноваженість; рішучість, що дозволяє знаходити найбільш ефективні способи впливу на студентів, не втрачати в складній обстановці; ініціативність, що проявляється в прагненні удосконалювати зміст і форми своєї діяльності; організованість, що є умовою планованості виховного впливу; авторитетність як захід впливу на студентів, що проявляється також у відносинах з колегами; творчий підхід до рішення кожної задачі навчання і виховання студентів.

Процес формування і вдосконалення педагогічної майстерності є тривалим і включає три етапи: підготовчий, етап становлення молодого викладача й етап удосконалення педагогічної майстерності.

Підготовчий етап охоплює час навчання студента у ВНЗ, потім в магістратурі і аспірантурі. Його змістом є вивчення загальнонаукових і спеціальних дисциплін і одержання початкових знань в області педагогіки. Студенти, магістри і ас-

піранти, які присутні на заняттях, знайомляться з методами і прийомами навчання, здобувають початкові знання. Практичні уміння і навички вони одержують при проведенні занять з методичної практики зі своїми товаришами, а також шляхом виступу з доповідями і рефератами під час проведення семінарів, круглих столів, бесід і т.п. Кожне заняття, проведене ними, виступ на семінарі, доповідь або бесіду, відповідь на запитання викладача варто розбирати й оцінювати з методичної точки зору.

Етап становлення молодого викладача починається після призначення його на посаду і продовжується протягом приблизно 3-5 років. За цей період викладач, який починає трудову діяльність, пізнає характер педагогічної праці, її особливості, у нього формуються і розвиваються педагогічні здібності, відбувається нагромадження методичних знань, умінь і навичок, виробляються погляди на окремі прийоми і методи проведення занять, виявляються позитивні і негативні риси особистості педагога.

На цьому етапі головну роль відіграє кафедра і, особливо, закріплений нею досвідчений старший викладач, наставник, під керівництвом якого відбувається становлення викладача. Зусилля молодого викладача на етапі становлення спрямовані на вивчення вимог та головних положень керівних документів, що регламентують навчально-виховний процес у ВНЗ, оволодіння основами організації і ведення навчально-виховного процесу, освоєння навчальної дисципліни, оволодіння методами проведення практичних занять.

Вивчення основ організації і ведення навчально-виховного процесу в перший рік роботи на викладацькій посаді проводиться зазвичай на курсах підвищення кваліфікації викладачів.

Освоєння навчальної дисципліни, яка викладається, включає вивчення навчальної програми і структурно-логічної схеми цієї дисципліни, змісту в цілому і кожного заняття окремо, вироблення власної методики викладання дисципліни. Одночасно з цим освоюються супровідні навчальні дисципліни.

Методику проведення практичних занять молоді викладачі опановують шляхом: відвідування занять, які проводяться лектором потоку і старшими викладачами; участі в роботі змісту занять і обговоренні навчально-методичних доку-

ментів до них на засіданнях кафедри; вивчення особливостей застосування навчальних наочних приладів на заняттях, освоєння методики застосування технічних засобів на кожному занятті; вивчення й освоєння методики проведення лабораторних робіт, участі у створенні методичних розробок і опису лабораторних робіт; набуття методичних навичок у проведенні занять за рахунок проведення не менш двох пробних занять до початку викладання навчальної дисципліни; участі в прийомі іспитів і заліків як помічника основного екзаменатора; набуття практичних навичок в організації самостійної роботи студентів.

На етапі удосконалення педагогічної майстерності відбувається поглиблення і розширення методичного досвіду, освоєння методики виконання науково-дослідних робіт, набуття досвіду розробки навчальних посібників і підручників, удосконалювання педагогічних здібностей, такту й особистих морально-політичних і психологічних якостей викладача.

Методична майстерність викладача відображається в навчальних посібниках і підручниках, розроблених ним. Створення навчальних посібників і підручників – це один з найбільш складних і відповідальних видів наукової і методичної діяльності викладача. Викласти коротко, ясно і зрозуміло наукові факти і поняття, дати теоретичні роз'яснення на рівні сучасних досягнень науки, забезпечити навчальний посібник і підручник переконливим ілюстративним матеріалом – велике мистецтво, вершина творчої діяльності викладача.

**В.А. Молодцов, канд. військ. наук,
доцент**

ХАРАКТЕР ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Діяльність фахівця будь-якого напрямку ґрунтується на конкретній системі знань, навичок і умінь. Вона здійснюється в рамках сформованої структури, що складається з взаємодіючих елементів.